

PREHĽADOVANIE A ZAVRAŽDENIE JEANA PAULA MARATA HRANÉ
HERECKOU SKUPINOU CHARENTONSKÉHO ÚSTAVU POD VEDENÍM PANA DE SADE

AUTOR | PETER WEISS

RÉŽIA | VLADIMÍR STRNISKO

4 | 11 | 2022

TLAČOVÁ SPRÁVA

Myšlienky z francúzskej revolúcie v hre Marat / Sade sú stále aktuálne

Rozhovor s režisérom prvej činohernej premiéry Štátneho divadla Košice prof. Vladimírom Strniskom

Hlavnou témou divadelnej hry *Marat/Sade*, ktorá bude mať premiéru v Historickej budove ŠDKE v piatok 4. novembra, je revolúcia, jej priebeh a postavenie jednotlivca v revolučnom hnutí, pričom ústredný dramatický konflikt tu predstavuje rozpor medzi extrémnym individualizmom a myšlienkou politického a spoločenského prevratu. Ako vníma slávnu hru režisér Vladimír Strnisko prezrádza v rozhovore s Lukášom Kopasom, lektorom dramaturgie ŠDKE.

Je táto téma univerzálna? Alebo možno Weissov dramatický text inscenovať iba v istých spoločensko-politických kontextoch?

Nemyslím si. Je to hra univerzálna, ale čoraz menej je o revolúcii a stále viac o spoločnosti, ktorá sa znova a znova vracia k nejakým hodnotám – k hodnotám akéhosi prvopočiatku, pretože rok 1789, rok Francúzskej revolúcie, je akýmsi zakladajúcim rokom európskej histórie. My žijeme európsku históriu vyše dvesto rokov, teda od Francúzskej revolúcie. Predtým bol svet iný a po Francúzskej revolúcii bol diametrálne zmenený a žijeme stále viac-menej v tomto svete.

Hra *Marat/Sade* je koncipovaná ako divadlo na divadle, resp. ako fiktívne predstavenie o revolučných udalostiach vo Francúzsku z roku 1793, ktoré v roku 1808 naštudoval markíz de Sade spolu s ďalšími internovanými pacientmi blázinca v Charentone. V hre sa teda prelína niekoľko časových rovín, pričom jej sujet autor z hľadiska dobového kontextu zostavil za využitia novátorských dramatických postupov. Na akú divadelnú tradíciu nadviazal Peter Weiss vo svojej divadelnej hre a dokáže toto jeho avantgardné dielo komunikovať so súčasným divákom?

Určite dokáže, pretože je neobyčajne obsažné. Ako hovorím, vyše dvesto rokov žijeme Francúzskou revolúciou a všetky tie myšlienky, ktoré v ňom sú a ktoré vychádzajú z Francúzskej revolúcie sú stále aktuálne. Stále sa nám opakujú a vracajú. Takže tá hra je výsostne aktuálna. A pokiaľ ide o tradíciu, tak po prvej svetovej vojne nemecké divadlo prešlo k expresionizmu, napokon už výtvarné umenie počas prvej svetovej vojny bolo výrazne expresionistické, a v divadle s expresionizmom začínal Erwin Piscator a spoločne s ním aj Bertolt Brecht. Prvé Brechtove hry sú veľmi silne poznačené týmto umeleckým smerom. Weiss ako autor veľmi výrazne nadväzuje na tento smer, veľmi výrazne nadväzuje na Brechta a tiež nadväzuje na nemecký expresionistický kabaret. Treba povedať, že keď hovoríme o Piscatorovi a Brechtovi, tak Weiss v porovnaní s nimi priniesol nové trendy v tom zmysle, že v jeho diele ide o dialóg kolektivismu a individualizmu. Na jednej strane to bol Marat, ktorý bol ľavicový radikál a na druhej strane to bol Sade, ktorý bol intelektuál a individualista. Tie to dva princípy Brecht nikdy nepoužil vo svojej dramatiky. Používal vždy len jeden princíp a dialektiku. Treba povedať, že Weiss prešiel k odvážnej konfrontácii Sada ako individualistu s človekom, ktorý zastáva ľavicové názory a kolektivismus. To znamená, že obohatil Brechta a Piscatora a je to nový pohľad na dramatiky a nový pohľad na myšlienky, ktoré spodobil expresionizmus – na myšlienky, ktoré v Európe vládnu od Francúzskej revolúcie, ale najmä od konca prvej svetovej vojny.

Sugestívnosť hry *Marat/Sade* nespočíva iba v jej tematickej, teda filozoficko-politickej rovine, ale aj v autorovej voľbe umeleckých prostriedkov. Weiss v zmysle Artaudovho totálneho divadla využil v hre divadelné prostriedky ľudového divadla, jarmočných piesní, klaunských výstupov, pantomímy či paródie. Taktiež tu využil viacero druhov veršov a predovšetkým v hre vybudoval napätie medzi rolou a duševnou chorobou pacientov, s ktorou musia zápasieť. Aké výzvy pre režiséra prináša inscenovanie takéhoto typu umeleckého textu?

Tento typ umeleckého textu je nezvyčajný. Nezvyčajný bol aj v 60. rokoch, lebo je to hrané v časovom posune. Zabitie Marata sa odohralo v roku 1793, teda štyri roky po revolúcii, keď sa znova a znova vracala potreba poopraviť revolúciu, aby revolúcia zvíťazila v čistej podobe. To je jedna veľmi dôležitá vec. A druhá dôležitá vec je, že Weiss do svojej hry po prvýkrát vsunul neobyčajne kontroverzného a známeho autora Sada, ktorý zastupuje individualistickú filozofiu, resp. až súčasnú filozofiu 60. rokov, v ktorej boli ešte stále veľmi výrazne prítomné prvky existencializmu. To, že je tam časový posun, že sa to odohráva v roku 1808 o udalostiach z roku 1793 znamená, že ide o divadlo na divadle, že ten časový posun je prostriedkom epického divadla. Plus odohráva sa to v blázinci - hrajú to blázni, čo znamená, že to hrajú amatéri s určitými diagnózami, ktoré vstupujú do hereckého prejavu a do príbehu samotného. Je to teda neobyčajne polyfónna hra, ktorá je sama o sebe neobyčajne zaujímavá pre každého režiséra, pre diváka, ako aj pre hercov, ktorí to spodobujú.

Pokiaľ ide o hereckú zložku inscenácie, na čo všetko musí režisér pri inscenovaní hry *Marat/Sade* upozorniť svojich hereckých kolegov?

Tak predovšetkým je to epické divadlo. To znamená, že herec tam neprežíva. Na druhej strane tam herci hrajú bláznov - chovancov charentonského ústavu a hrajú tam aj hercov, ktorí hrajú ako blázni. Je tam teda veľmi veľa prvkov, ktoré je potrebné zohľadniť - čo všetko vstupuje do príbehu a čo všetko vstupuje do výsledku umeleckého diela. A to je veľmi ťažké, lebo sú tam prvky ľudového divadla, sú tam prvky expresionistického kabaretu, sú tam prvky epického divadla, dokumentárneho divadla - je to skrátka totálne divadlo pokiaľ sa týka divadelných prostriedkov.

V Štátnom divadle Košice ste počas svojej dlhej umeleckej kariéry ešte nереžirovali. Ako sa Vám spolupracuje so súborom činohry?

Nepodarilo sa mi režírovať v Košiciach, hoci Košice sú úžasné mesto, ako ho spoznávam. Pokiaľ sa týka súboru, tak sčasti sú to moji bývalí poslucháči a časť súboru som nepoznal. Som veľmi príjemne prekvapený pracovitosťou jednotlivých hercov, ich spoluúčastnením, akýmsi už skoro uceleným kolektívom toho hereckého súboru, takže som veľmi milo prekvapený, že som prišiel do takého súboru, s ktorým sa mi, dá sa povedať, dobre pracuje.

Hru *Marat/Sade* ste inscenovali v roku 2001 v Slovenskom národnom divadle. V čom bude Vaša košická inscenácia iná?

Na to je ťažké odpovedať. Rok 2001 bol historicky diametrálne odlišný od súčasného stavu spoločnosti. Vtedy boli iné problémy. Dnes svet pokročil do inej fázy histórie, s ktorou budeme mať asi veľké problémy, takže sme na prahu veľmi zložitých situácií, ktoré vyvoláva hospodárska kríza a ktoré vyvolávajú nové a nové myšlienky, s ktorými veľmi úzko súvisia tie problémy, ktoré sú v hre *Marat/Sade*. Myslím si teda, že hra je pre to omnoho súčasnejšia ako bola v roku 2001, ale zároveň si myslím, že sú v nej prvky, ktoré veľmi súzneli aj s vtedajšou spoločnosťou, resp. s vtedajšou fázou spoločnosti. To, o čom sa v texte hovorí, že revolúcia nejakým spôsobom neuspela a znova neuspela a znova jej hrozil nejaký zmar, tak to sa na nás lepí už tridsať rokov. A tento permanentný neúspech, tento permanentný spoločenský krach sa udomácnil v našej spoločnosti do takej miery, že si už neviem predstaviť nejakú zmenu, ktorá by prinášala niečo pozitívne.